

Feliks Zapłata

Wydział Teologii Katolickiej w Kinszasie

Studia Theologica Varsaviensia 17/2, 267-271

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

FELIKS ZAPŁATA

WYDZIAŁ TEOLOGII KATOLICKIEJ W KINSZASIE

Dnia 25 IV 1977 r. Wydział Teologii Katolickiej w Kinszasie (Zair) obchodził 20-lecie swego istnienia. Z tej okazji wydano księgę pamiątkową, która zawiera okolicznościowe przemówienia i telegramy, wygłoszone wówczas referaty, a w aneksie szczegółowe informacje o strukturze i działalności Wydziału.¹ Uniwersytet Katolicki w Kinszasie, zwany swego czasu afrykańskim *Lovanium*, został erygowany przez Kongregację ds. Wychowania Katolickiego 15 IV 1957 r. W 1971 r. władze Zairu upaństwowiły go, a w 1974 r. zamknęły Wydział Teologii Katolickiej. W tym samym roku konferencja episkopatu Zairu usamodzieliła Wydział i przeniosła do innych budynków kościelnych w Kinszasie, gdzie dotychczas istnieje. Wpływem swym obejmuje nie tylko samo państwo Zairu, lecz także cały czarny kontynent.

W skład Wydziału wchodzi trzy sekcje: teologii dla kapłanów i kleryków, teologii i nauk humanistycznych dla zakonników, zakonnic i ludzi świeckich oraz filozofii i religii afrykańskich z kierunkami literatury i lingwistyki oraz antropologii i socjologii. Aktualnie uczelnia zatrudnia 13 wykładowców etatowych i 6 asystentów oraz 32 prowadzących zajęcia zlecone. W 1966 r. powstał przy Wydziale ośrodek badawczy religii afrykańskich (*Centre d'Etudes des Religions Africaines* = CERA), który ma na celu poznanie naukowe wierzeń, zwyczajów i religii afrykańskich dawnych oraz współczesnych. Dziekanem (od 1971 r.) jest ks. prof. dr Ntedika Konde, a wielkim kanclerzem bp Yungu, przewodniczący episkopatu Zairu. Do rady administracyjnej, którą kieruje bp Mulindwa, należy kard. J. Malula, arcybp Kinszasy. Wydział wydaje trzy czasopisma: *Cahiers des Religions Africaines* (od 1967 r.), *Bulletin d'Information de la Faculté de la Théologie Catholique de Kinshasa* (od 1976 r.), *Revue Africaine de Théologie* (od 1977 r.) oraz cztery serie publikacji naukowych: *Recherches Africaines de théologie* (od 1971 r.), *Bibliothèque du CERA* (od 1973 r.), *Eglise Africaine en dialogue* (od 1975 r.), *Recherches philosophiques africaines* (od 1977 r.). Ponadto organizowane są co roku tygodnie teologiczne (od 1964 r.) poświęcone teologii posoborowej i aktualnym problemom Kościoła w Afryce jak również tygodnie filozoficzne (od 1976 r.) podejmujące zagadnienia filozofii afrykańskiej.

W ciągu dwudziestu lat istnienia Wydział nadał 178 bakalaureatów

¹ *Scitnce et sagesse. Documents du XXe anniversaire de la Faculté de Théologie Catholique de Kinshasa (25 avril 1957 — 25 avril 1977)* (Eglise Africaine en dialogue 3), Kinshasa 1977, Editions de la Faculté de Théologie Catholique de Kinshasa, ss. 182, 2 nlb.

z teologii, 66 licencjatów (22 na kierunku biblijnym, 23 na dogmatycznym i 21 na moralno-kanonicznym), 15 doktoratów (8 na kierunku biblijnym, 6 na dogmatycznym, 1 na moralno-kanonicznym) oraz przeprowadził jedną habilitację z teologii dogmatycznej. Na sekcji teologii i nauk humanistycznych wydano 23 dyplomy i 16 licencjatów, na sekcji zaś filozofii i religii afrykańskich — 74 dyplomy i 19 licencjatów. Z upoważnienia Ministerstwa Oświaty specjalna komisja wydziałowa wystawiła 83 dyplomy z filozofii dla alumnów wyższych seminariów duchownych w Zairze. Wśród absolwentów Wydziału jest 6 biskupów, 3 wikariuszy generalnych, 3 rektorów wyższych seminariów, 2 przełożonych zakonów, 3 świeckich pracowników konferencji episkopatu i samego Wydziału.

Podczas obchodów jubileuszowych wygłoszono dwa referaty teologiczne i jeden o tematyce filozoficznej. Ks. prof. dr A. J. Vanneste, z pochodzenia Belg, pierwszy dziekan Wydziału (1957—1971), profesor dogmatyki i filozofii religii, przedstawił aktualne tendencje w teologii. Na tle historii teologii od czasów soboru trydenckiego poprzez sobór watykański I i encyklikę Leona XIII *Aeterni Patris* z 1879 r. scharakteryzował zmiany w teologii zapoczątkowane przez poszczególne dokumenty ostatniego soboru: konstytucję o liturgii, o Kościele, o Bożym objawieniu, deklarację o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich oraz konstytucję duszpasterską o obecności Kościoła w świecie współczesnym. Jedynie w dziedzinie chrystologii aktualne tendencje nie wywodzą się z soboru, lecz z prób podjętych w 1966 r. przez teologów holenderskich (A. Hulsbosch, P. Schoonenberg), którzy poddali krytyce dogmat soboru chalcedońskiego z 451 r. Sobór watykański II zakończył etap teologii związanej z kontynentem europejskim. Nowa teologia będzie dziełem także młodych Kościołów rozproszonych na innych kontynentach. W uprzywilejowanej pod tym względem sytuacji znajduje się, zdaniem prelegenta, Afryka centralna. Wprawdzie nie stworzyła ona jeszcze własnej teologii, ale wśród krajów trzeciego świata stanowi jedyny teren, gdzie chrześcijaństwo jest już silnie zakorzenione, a przy tym zachowane zostało dziedzictwo rodzimej tradycji. Stwarza to możliwość rozwoju teologii afrykańskiej całkowicie oryginalnej, a jednocześnie noszącej charakter uniwersalistyczny. Dwudziestoletnia działalność Wydziału w Kinszasie daje realną podstawę do przekonania, że teologowie afrykańscy zdolni są wypracować tego rodzaju teologię przyszłości.²

Prof. dr Oleko Nkombe, wykładowca epistemologii i filozofii języka, zanalizował aktualny stan filozofii w Afryce. Wychodząc z pozycji semantyki strukturalnej, wskazał na powiązania filozofii afrykańskiej z nauką (filozofią i teologią) europejską oraz mądrością afrykańską. Zachodzi między nimi nie przeciwieństwo (*contrariété*), tj. dysjunkcja wyłączająca, lecz dysjunkcja częściowa (*sous-contrariété*). Np. hermeneutyka nie jest wynalazkiem europejskim, ale jest znana również myśli afrykańskiej. We współczesnej filozofii afrykańskiej dadzą się wyróżnić cztery kierunki. Najstarszy zapoczątkowany został przez P. Tempelsa w dziele pt. *La philosophie bantoue*, Elisabethville 1945 (Paris 31965). Można go określić jako negację negacji, tj. zaprzeczenie sądu uczonych europejskich, że myślenie racjonalne jest obce ludom

² A. J. Vanneste, *Les tendances actuelles en théologie*, tamże, s. 94—126.

o prymitywnej kulturze. Opierając się na danych etnologicznych, Tempels szukał nie różnic, lecz podobieństw między myślą afrykańską i europejską. Pozwoliło mu to umieścić filozofię plemion bantu w ramach schematów filozofii scholastycznej. W swym przekonaniu zbudował w ten sposób konieczny fundament dla chrystianizacji tych plemion bez uzależniania ich od kultury europejskiej. Ponieważ jednak za punkt wyjścia nie przyjął myśli afrykańskiej jako takiej, autor ocenia jego próbę krytycznie, uważając ją za powierzchowną i nieskuteczną.

Zbliżony do poglądów Tempelsa jest kierunek ideologiczny, który również można nazwać negacją negacji jako opozycję wobec kolonializmu przekreślającego kulturę i niezawisłość polityczno-ekonomiczną Afryki. Zwolennicy tego kierunku wysuwają takie hasła, jak: osobowość afrykańska, problem murzyński, humanizm afrykański, socjalizm afrykański, współświadomość i autentyczność. Oba te stanowiska podważane są przez kierunek krytyczny wychodzący z założenia, że istnieje prawdziwa filozofia afrykańska, która ukryta jest w tradycyjnej mądrości afrykańskiej. Mądrość ta jednak nie jest zdolna do rozwiązywania aktualnych problemów i dlatego nie wystarczy sam powrót do niej, aby uwolnić Afrykę od człowieka białego. Trzeba podjąć z nim walkę jego własną bronią, tj. przy pomocy filozofii, nauki i techniki europejskiej. Kierunkowi temu słusznie zarzuca autor, że niedocenianie mądrości afrykańskiej oznacza wydarcie Afryce jedynej rzeczy, która stanowi jej własność, co w grucie rzeczy nie różni się od neokolonializmu.

Stąd sam autor widzi rozwiązanie jedynie w postawie kompromisowej, będącej syntezą trzech powyższych opozycyjnych kierunków. W tym celu postuluje oparcie się na tradycyjnej mądrości afrykańskiej interpretowanej w świetle współczesnej rzeczywistości. Chodzi mu więc nie o mechaniczną rekonstrukcję tradycji, lecz o wypracowanie takiej filozofii, która by odpowiadała aktualnym potrzebom czarnego kontynentu. Tego rodzaju zadanie może, w jego przekonaniu, spełnić hermeneutyka filozoficzna, inspirowana przez P. Ricoeura i zachodnio-europejską filozofię hermeneutyczną, kładącą nacisk na osobiste zaangażowanie się podmiotu w odczytywanie tradycji.³

Teologię afrykańską dawną i nową omówił w obszernym referacie ks. prof. dr Mushete Ngindu, profesor dogmatyki i filozofii społecznej. Wychodząc ze znanego faktu, że ewangelizacja Afryki dokonywała się w ramach kolonializmu, przypominał, iż chrześcijaństwo przyszło do Afryki nie w roli slugi, lecz nosiciela cywilizacji europejskiej. Nawet kiedy próbowało służyć, miało gotową koncepcję tej posługi, tj. wykonywało ją z pozycji wyższości, bez intencji słuchania i otwarcia się na wartości tubylczej kultury. W rezultacie współczesne chrześcijaństwo Afryki znalazło się w trudnej sytuacji polityczno-religijnej, na którą składają się: dążenia Afrykańczyków do decydowania o własnych losach, niedostateczne powiązanie religii chrześcijańskiej z ich duchowością, konieczność głoszenia ewangelii wśród przeszło 200 milionów mieszkańców, którzy nie słyszeli jeszcze o Chrystusie, wreszcie wątpliwości samych misjonarzy co do sensu i perspektyw ich dalszej pracy na tym kontynencie.

Zwrócili na to uwagę biskupi Afryki i Madagaskaru na IV synodzie

³ Oleko Nkombe, *Etat actuel de la philosophie en Afrique*, tamże, s. 78—93.

biskupów w Rzymie w 1974 r., poświęconym problemom ewangelizacji w świecie współczesnym. W dziedzinie teologii przeciwstawili się tzw. teologii adaptacji, opowiadając się w duchu pluralizmu za poszukiwaniem własnej teologii afrykańskiej, która byłaby raczej teologią inkarnacji, tj. wcielania chrześcijaństwa w społeczno-kulturowe życie Afryki. Z historii misji wiadomo, że jeszcze do początków obecnego stulecia teologia misyjna wypracowana przez niemiecką szkołę z Münster głosiła jako cel misji nawracanie niewierzących. Od 1920 r. zaczęto szerzyć tzw. teologię implantacji, która za zadanie misji uważała przeszczepienie Kościoła katolickiego do Afryki (czasopisma: *Eglise Vivante*, *Revue Nouvelle de Science Missionnaire*). Dopiero sobór watykański II wyjaśnił autorytatywnie, że celem misji jest stworzenie jednego Kościoła Chrystusowego, złożonego z wielu różnorodnych Kościołów lokalnych, w których istotną rolę do spełnienia mają żywe wspólnoty chrześcijańskie.

W oparciu o tę naukę wielu teologów afrykańskich lub pracujących w Afryce usiłuje od przeszło 15 lat zbudować własną krytyczną i dynamiczną teologię afrykańską, która byłaby zdolna ożywić tamtejsze wspólnoty chrześcijańskie. Cechuje ją pragnienie jak najściślejszej więzi z objawieniem (Biblia i tradycja), a jednocześnie szerokie otwarcie na świat afrykański z jego skomplikowanymi problemami. Nie chce więc ograniczać się do czysto teoretycznych dociekań, ale stale konfrontuje je z praktyką chrześcijańskiego życia. Tendencje te znajdują swój wyraz w duszpasterskich i teologicznych czasopismach afrykańskich (*African Ecclesiastical Review*, *Au Coeur de l'Afrique*, *Cahiers des Religions Africaines*, *Revue Africaine de Théologie*) oraz w działalności Wydziału w Kinszasie, zwłaszcza w jego tygodniach teologicznych i serii wydawniczej *Eglise Africaine en dialogue*.

Nieco inny charakter nosi najnowsza próba refleksji teologicznej, tzw. czarna teologia, która jest zarazem ruchem społeczno-politycznym. Powstała ok. 1970 r. w Ameryce Płn. w warunkach segregacji rasowej i rozszerza się głównie w Afryce Płd. jako protest przeciwko przesładowaniu Murzynów. Stanowi krytyczną rewizję zjawiska rasizmu, związanego historycznie z ekspansją kapitalizmu europejskiego na inne kontynenty. Przybiera różne formy, żądając np. powrotu do tradycyjnych religii afrykańskich, uważanych za wyższe od chrześcijaństwa, czy tworzenia niezależnych Kościołów afrykańskich. Tego rodzaju radykalizm, chociaż nie do przyjęcia, jest ilustracją szczególnie trudnych problemów, jakie stoją przed współczesną teologią afrykańską. Zdaniem autora przyszłość chrześcijaństwa w Afryce zależy od właściwego rozwiązania dwóch zwłaszcza zagadnień: udziału chrześcijan w awansie społeczno-ekonomicznym ludów Afryki oraz uformowania elity laikatu, która włączając się w ten rozwój, zapewniłaby prymat ducha nad innymi wartościami.⁴

Przejawem tej troski ze strony Wydziału Teologicznego w Kinszasie jest m. in. wspomniana seria wydawnicza *Eglise Africaine en dialogue*, w której oprócz omówionej książki pamiątkowej ukazały się uprzednio dwie pozycje. Pierwsza podała założenia programowe Wydziału z myślą o przyszłości Kościoła w Afryce.⁵ Druga dotyczyła moralności afrykań-

⁴ Mushete Ngindu, *La théologie en Afrique, d'hier à aujourd'hui*, tamże, s. 30—72.

⁵ Ntedika Konde, *La Faculté de Théologie et l'avenir de l'Eglise en Afrique* (*Eglise Africaine en dialogue* 1), Kinshasa 1975 ss. 60.

skiej w konfrontacji z wiarą chrześcijańską.⁶ Seria ta, związana z czasopismem *Revue Africaine de Théologie*, stawia sobie za cel prowadzenie dialogu przez specjalistów różnych dziedzin teologicznych nie tylko między sobą, lecz także z duszpasterzami i wiernymi oraz z niekatolikami, niechrześcijanami, a nawet niewierzącymi. Świadczy to z jednej strony o naukowych ambicjach Wydziału, z drugiej zaś o jego zaangażowaniu duszpasterskim i ekumenicznym.

⁶ B. Bujo, *Morale africaine et foi chrétienne* (Eglise Africaine en dialogue 2), Kinshasa 1976 ss. 54.